

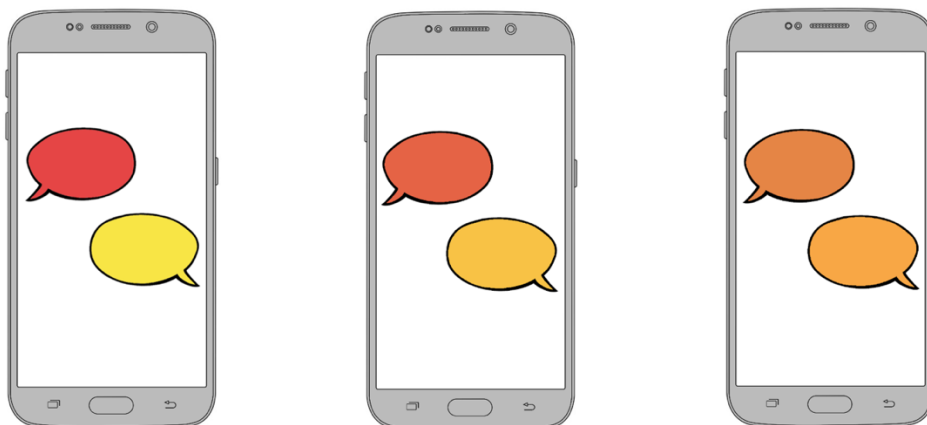
Online tienertaal en het effect van de gesprekspartner

Lisa Hilde

Samenvatting

De schrijfstijl van Vlaamse tieners in chatgesprekken op Facebook Messenger en WhatsApp varieert naargelang het profiel van de tieners: zo gebruiken jongens en meisjes bepaalde chattaalkenmerken (bv. emoji) in verschillende mate (zie dit [vorige artikel](#) voor Tijdschrift Over Taal). Maar ook de gesprekspartner speelt een belangrijke rol. Mensen zijn namelijk geneigd om hun communicatieve gedrag, inclusief taalgebruik, aan te passen aan (dat van) hun gesprekspartner. Dit fenomeen wordt in de taalkunde ‘accommodatie’ genoemd en is uitgebreid bestudeerd in de klassieke context van mondelinge interacties. Maar ons onderzoek toont aan dat accommodatie zich ook in chatgesprekken voordoet. Tieners passen namelijk hun chattaal aan naargelang de genderidentiteit, de studieachtergrond en de leeftijd van hun online gesprekspartner.

De sociolinguïstische ‘Communication Accommodation Theory’ vormt het theoretische kader voor deze studie (Dragojevic et al. 2015). Accommodatie ontstaat vanuit een verlangen naar sociale goedkeuring, bevestiging en verbinding. Wie accommodeert, maakt interacties immers niet alleen vlotter, maar verkleint (naast de talige) ook de sociale afstand tot zijn of haar gesprekspartner. De neiging om andermans taal na te bootsen is natuurlijk deels individueel bepaald, maar wij gaan op zoek naar algemenere tendensen die gelinkt zijn aan het ‘profiel’ van gesprekspartners. Passen chattende tieners hun taalgebruik aan naargelang de genderidentiteit, de leeftijd en de opleiding van hun gesprekspartner?

Accommodatie in de chattaal van tieners: een groot vraagteken

Het onderzoek naar accommodatie kent nog lacunes. Zo worden tieners zelden bestudeerd in deze context, terwijl hun verlangen naar sociale goedkeuring of bevestiging net zeer uitgesproken kan zijn. Het zou dus goed kunnen dat tieners net méér accommoderen dan mensen uit andere leeftijdsgroepen. Wat ook ontbreekt, zijn analyses van grootschalige digitale corpora die echt een online equivalent vormen van spontane face-to-face-interacties. Wij willen deze lacunes dicht en bestuderen of tieners hun schrijfstijl in chatgesprekken aanpassen aan (die van) anderen.

Leerlingen doneren chatgesprekken

Voor dit onderzoek bezochten we middelbare scholen en nodigden leerlingen uit om vrijwillig chatgesprekken te doneren. Meer dan duizend scholieren gingen hierop in. Ze gaven hun profielinformatie op (o.a. gender, leeftijd en studierichting) alsook die van hun gesprekspartner. Ten slotte vroegen we de leerlingen (en voor minderjarigen ook hun ouders) toestemming om de chatberichten na anonimisering taalkundig te analyseren.

We verzamelden zo’n 450 000 Nederlandstalige chatberichten geschreven door Vlaamse tieners (13 tot 20 jaar oud) op de populaire platformen Facebook Messenger en WhatsApp. De tieners volgen les in een van de drie voornaamste types middelbaar onderwijs in België: het sterk theoretische aso (algemeen secundair onderwijs), het voornamelijk praktijkgerichte bso (beroepssecundair onderwijs) en het hybride tso (technisch secundair onderwijs). De berichten van de gesprekspartner werden uit de chatgesprekken verwijderd (tenzij het een tiener betrof die zelf deelnam aan het onderzoek), maar de profielinformatie van deze mensen werd wel opgeslagen. Concreet weten we dus of een tiener met een leeftijdsgenoot of met een dertiger communiceert. Deze informatie is cruciaal voor ons onderzoek naar accommodatie.

Jongens schrijven ‘vrouwelijker’ en meisjes ‘mannelijker’ wanneer ze met elkaar chatten

Ons corpus bevat chatgesprekken tussen meisjes onderling, tussen jongens onderling, en tussen jongens en meisjes gemengd. Het taalgebruik van de tieners verschilt naargelang deze settings. Eerder onderzoek leerde ons dat meisjes doorgaans veel meer ‘expressieve’ chattaal kenmerken gebruiken dan jongens: dat zijn voornamelijk typografische kenmerken die (onder meer) emotie kunnen toevoegen aan tekst, zoals emoji, het schrijven van volledige woorden of zinnen in hoofdletters (‘allcaps’), letter- of leestekenherhaling, enzovoort (zie voorbeeld 1). Jongens gebruiken dan weer meer spreektaalmarkeerders in hun chattaal, zoals dialectwoorden, kenmerken van tussentaal of slang (zie voorbeeld 2).

(1) YES ik ben zoouo blij!!! 🤗🤗🤗🤗🤗🤗

(2) gij weet da ik geen ambras wil (‘jij weet dat ik geen ruzie wil’)

Deze genderpatronen blijken het meest uitgesproken in chatgesprekken tussen jongens onderling en tussen meisjes onderling. Vooral dan hanteren beide genders dus een ‘typisch mannelijke’ of ‘typisch vrouwelijke’ schrijfstijl. Maar in gemengde gesprekken (tussen meisjes en jongens) verandert er iets. De tieners passen hun spreektaalige stijl niet significant aan, maar wél hun gebruik van expressieve kenmerken. Daarin komen beide genders elkaar dus tegemoet. Ze passen hun expressieve schrijfstijl aan zodat die meer op die van hun gesprekspartner van het andere gender lijkt. Meisjes voegen in een gesprek met een jongen wat minder emoji, enz. in dan anders. Jongens maken de omgekeerde beweging: in een chatgesprek met een meisje gebruiken zij een stuk meer van deze kenmerken. Hoewel beide genders zich dus stilistisch aan elkaar aanpassen, maken jongens zich veel meer een (expressieve) ‘vrouwelijke’ stijl eigen dan andersom. Dat is verrassend, want eerder werd waargenomen dat vrouwen zich sterker aanpassen aan ‘mannentaal’ (Palomares et al. 2016) of dat beide genders hun eigen prototypische taalgebruik in de verf zetten om hun genderrollen tegenover elkaar te bevestigen (Dragojevic et al. 2015). Accommodatie tussen jongens en meisjes doet zich dus zowel voor in gesproken als in online interacties, maar in verschillende vormen: de klassieke, mondelinge patronen vinden we niet terug in dit chatcorpus. Tot slot bleek dit soort accommodatie enkel significant in een-op-eenchats (tussen één jongen en één meisje). Een vergelijkbaar patroon tekende zich wel af in groepchats (met meer dan twee gesprekspartners), maar was niet significant. We komen hier nog op terug.

Flirtgedrag?

De deelnemende tieners passen in gemengde chatgesprekken (tussen jongens en meisjes) dus hun gebruik van expressieve kenmerken aan. Is het toeval dat net die kenmerken ingezet kunnen worden om te flirten? Een verkenning van ons corpus leert dat expressieve kenmerken met een uitgesproken romantische connotatie (bv. hartjes-

emoji) niet noodzakelijk op flirtgedrag wijzen, tenminste niet in chatgesprekken tussen meisjes onderling: meisjes gebruiken deze kenmerken immers overvloedig in zowel romantische als niet-romantische contexten (bv. om vriendschap uit te drukken, zie voorbeeld 3). Een dergelijk niet-romantisch gebruik van hartjes en andere sterk affectieve emoji bleek afwezig in de chatberichten van jongens. We besluiten daarom dat flirten en accommodatie tussen jongens en meisjes verwante maar toch verschillende fenomenen zijn, en dat zelfs ‘romantische’ expressieve kenmerken niet uitsluitend gebruikt worden om te flirten, maar echt deel uitmaken van een algemene online schrijfstijl van tienermeisjes.

- (3) **meisje 1:** we zullen er om 10 na 8 zijn 🥰❤️💕
meisje 2: Okeee ik zal zien dak klaarsta 🥰😘❤️
meisje 1: Toppp!! 🥰😘❤️
meisje 1: Srry TUSSEN 8 en 10 na 🥰😘❤️
meisje 2: Oke ik zal klaarstaan ❤️❤️❤️
meisje 1: Haha superr! 👍👍❤️❤️

(fragment uit een chatgesprek tussen twee vriendinnen)

Meisjes houden overigens wel rekening met de afkeer van jongens voor specifieke kenmerken (bv. hartjes-emoji) door die te vermijden in niet-flirterige gemengde gesprekken. De jongens, die sterker accommoderen wat betreft algemene kenmerkfrequentie (d.w.z. totaal aantal ingevoegde emoji enz.), zijn een stuk minder geneigd om *specifieke* vrouwelijke kenmerken over te nemen, behalve om te flirten.

Chatten over de schoolgrenzen heen

De chatgesprekken van Vlaamse tieners blijken zich voornamelijk af te spelen tussen scholieren uit eenzelfde onderwijstype (aso, tso of bso). Maar wanneer jongeren toch ‘over de schoolgrenzen heen’ chatten, passen ze wel hun schrijfstijl aan naargelang de studierichting van hun gesprekspartner. De mate waarin ze spreektaalige en expressieve kenmerken gebruiken, verandert significant wanneer ze chatten met een leerling uit het aso, tso of bso. Maar alleen de aanpassing van expressieve kenmerken (bv. emoji, allcaps) weerspiegelt ook daadwerkelijk de schrijfstijl van die gesprekspartner en is dus een ‘accurate’ aanpassing. Bso’ers scoren bijvoorbeeld het hoogst voor het gebruik van expressieve kenmerken, en wat blijkt: net in gesprekken met bso’ers verhogen tieners hun eigen gebruik van die kenmerken. De manier waarop tieners hun spreektaalig schrijven aanpassen in chatgesprekken met leerlingen uit een andere studierichting reflecteert dan weer minder goed het taalgebruik van de gesprekspartner. We komen daar zo meteen nog op terug.

Interessant is verder dat alle tieners, ongeacht of ze in het aso, tso of bso les volgen, ongeveer in dezelfde mate de stijl van hun gesprekspartner nabootsen. Deze symmetrische accommodatie contrasteert met het asymmetrische genderpatroon dat we eerder waarnamen, waarbij de grootste aanpassing van de kant van de jongens kwam. Verder zien we hier ook geen verschil tussen een-op-eenchats en groepchats.

‘Tienertaal’ versus ‘volwassen’ taal

De Messenger- en WhatsApp-chatgesprekken van Vlaamse tieners die wij verzamelden, vonden voornamelijk plaats onder leeftijdsgenoten (nl. tussen tieners) en veel minder vaak over generatiegrenzen heen (nl. tussen tieners en twintigplussers). Toch hebben we voldoende gesprekken die laten zien dat tieners zich aanpassen wanneer ze met volwassenen chatten, en dit door hun gebruik van zowel expressieve als spreektaalige kenmerken significant te temperen. Tieners zijn er zich dus van bewust dat zij meer fervente gebruikers zijn van dit soort kenmerken dan de oudere generaties en adopteren daarom een meer volwassen stijl. Deze aanpassing van de jongere gesprekspartners in interacties tussen mensen van verschillende leeftijden, echoot vorige bevindingen over mondelinge gesprekken (Williams & Nussbaum 2001).

De aanpassing van expressieve kenmerken hangt niet af van het profiel van de tieners, maar die van spreektaalkenmerken wel. In chatgesprekken met twintigplussers temperen namelijk vooral aso-leerlingen hun spreektaaligheid. Deze leerlingen lijken dus het meest geneigd om hun gesprekspartner talig te spiegelen. Daarnaast kan een sterkere beheersing van geschreven Standaardnederlands – wat van theoretisch opgeleide leerlingen verwacht mag worden, gezien hun curriculum – ook de controle van deze leerlingen vergroten over hun standaard- versus spreektaalige weergave van woorden en zinnen. Ook hier maakt het overigens niet uit of de tieners een-op-een of in een groepchat communiceren.

Conclusie

Vlaamse tieners passen hun schrijfstijl in chatgesprekken aan naargelang het profiel van hun gesprekspartner: gender, studierichting en leeftijd spelen een rol. Wel stelden we verschillen vast wat betreft de taalkenmerken die worden aangepast, de accuraatheid en (a)symmetrie van dit talig spiegelen en de impact van het aantal chatters in een gesprek.

In interacties met twintigplussers hanteren tieners een meer ‘volwassen’ stijl op vlak van expressief en spreektaalig schrijven. Ook in gesprekken tussen leerlingen uit verschillende onderwijstypes (aso, tso of bso) passen scholieren zowel hun expressief als hun spreektaalig schrijven aan, maar enkel de expressieve aanpassing weerspiegelt echt de stijl van de gesprekspartner. Voor de spreektaalkenmerken slaan ze de bal dus geregeld mis. En jongens en meisjes, tot slot, komen elkaar in gemengde chatgesprekken alleen talig tegemoet wat betreft hun gebruik van expressieve chatkenmerken. Feit is natuurlijk dat expressieve kenmerken zoals emoji veel meer in het oog springen. Wellicht lokken ze daardoor meer (accurate) accommodatie uit dan bepaalde minder opvallende spreektaalkenmerken. Bovendien worden expressieve kenmerken vaak bewuster gebruikt, waardoor ze makkelijker te manipuleren zijn, terwijl tieners (en vooral leerlingen in praktijkgerichte opleidingen met een minder uitgesproken focus op geschreven Nederlands) misschien minder controle hebben over

hun spreektaalige weergave van woorden, of het gebruik van niet-standaardtalige woorden in het algemeen. Het kan dus gewoon moeilijker zijn om spreektaalkenmerken (gecontroleerd) aan te passen.

Leerlingen uit verschillende studierichtingen bleken zich in dezelfde mate talig aan elkaar aan te passen. Dit kon niet worden gezegd over jongens versus meisjes: de grootste aanpassing kwam van de kant van de jongens. En in interacties met oudere gesprekspartners werd de frequentie van spreektaalkenmerken (typisch voor 'tienertaal') meer onderdrukt door aso-leerlingen, wat opnieuw verband zou kunnen houden met een sterkere beheersing door deze leerlingen van geschreven Standaardnederlands.

We vergeleken ook een-op-eenchats en groepchats. Meisjes en jongens kwamen elkaar enkel talig tegemoet in chatgesprekken tussen één jongen en één meisje. De aanpassing van tieners aan gesprekspartners met een ander leeftijds- of opleidingsprofiel verschilt echter niet tussen deze twee settings. Dat is opvallend, aangezien men om verschillende redenen een sterkere aanpassing zou verwachten in een-op-eeninteracties. Zo zijn dergelijke gesprekken meestal intiemer en persoonlijker dan groepchats, en vertrouwen zou accommodatie in de hand werken (Riordan et al. 2012). Ten tweede is talige nabootsing van nature eenvoudiger wanneer er slechts één andere gesprekspartner is om je aan te spiegelen. Blijkbaar hebben jongeren de intimiteit van een een-op-eenchat nodig om talig tegemoet te komen aan het andere gender. In groepchats profileren ze duidelijk liever hun eigen genderidentiteit. Voor leeftijd en opleiding speelt die dynamiek niet.

Tot slot suggereert onze studie dat het verlangen naar sociale bevestiging niet alleen stand houdt tussen leeftijdsgenoten met vergelijkbare profielen, maar ook over gender-, opleidings- en leeftijdsgrenzen heen. Niettemin is accommodatie in gesprekken tussen leerlingen uit een ander onderwijstype of tussen mensen van een (heel) andere leeftijd minder vanzelfsprekend dan in interacties tussen meisjes en jongens, aangezien chatgesprekken van tieners zich voornamelijk afspelen tussen leeftijdsgenoten uit dezelfde studierichting. Toch lokken zowel de studierichting als de leeftijd van gesprekspartners wel degelijk accommodatie uit.

Literatuur

- Dragojevic, Marko, Gasiorek, Jessica, & Giles, Howard. (2015). Communication accommodation theory. In Charles R. Berger & Michael E. Roloff (eds.), *The international encyclopedia of interpersonal communication (vol. 1)*. Hoboken: Wiley Blackwell, pp. 1-21.
- Hilte, Lisa, Vandekerckhove, Reinhild, & Daelemans, Walter (2021). How do interlocutors in instant messaging influence each other's writing style? Three case studies on accommodation in teenagers' chat conversations. In Iris Hendrickx,

Lieke Verheijen & Lidwien van de Wijngaert (eds.), *Proceedings of the 8th Conference on Computer-Mediated Communication (CMC) and Social Media Corpora (CMC-Corpora 2021)*, pp. 48-53.

Palomares, Nicholas A., Giles, Howard, Soliz, Jordan, & Gallois, Cindy. (2016). Intergroup accommodation, social categories, and identities. In Howard Giles (ed.), *Communication accommodation theory. Negotiating personal relationships and social identities across contexts*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 123-151.

Riordan, Monica A., Markman, Kris M., & Stewart, Craig O. (2013). Communication accommodation in instant messaging: An examination of temporal convergence. *Journal of Language and Social Psychology* 32(1), 84-95.

Williams, Angie, & Nussbaum, Jon F. (2001). *Intergenerational communication across the life span*. Mahwah / London: Lawrence Erlbaum Associates.

Lisa Hilde maakt deel uit van de onderzoeksgroep CLiPS aan de Universiteit Antwerpen. Ze is postdoctoraal onderzoeker in de taalkunde, met als promotoren Prof. dr. Reinhild Vandekerckhove en Prof. dr. Walter Daelemans. Haar onderzoek richt zich op sociale variatie in het online taalgebruik van jongeren, en de manier waarop tieners hun chattaal aanpassen aan (die van) anderen.

e-mail: lisa.hilde@uantwerpen.be